

Л І К

„Нехай не покидає тебе любов“

Прип. Солом. III, 3.

І, зміцнюючи рухом вагу своїх слів, підніс Абїятар угору правицю:

— Як вічно живий Господь та жива душа моя, так істино: не ввійде самарянин та безбожник під один дах з Абїятаром, сином Адонокамовим!

Йозабад, спокійний, нерухомий у рясних фалдах арабського плаща, ледве помітно знизав раменами:

— Не на гостину прийшов я сюди, равві, — відізвався лагідно та незвичайно миролюбиво, але з повною гідністю, — й не на суперечку про те, де саме слід поклонятись Господеві. Мене ж сюди покликали до немічного.

Він сковзнув поглядом по гуртку челядників перед брамою Лазаревого хутора. Раб, що припровадив сюди самарянина, ще тримав за вузду лікаревого осла. А з будинку поспішали до брами Лазареві сестри та Шимон прокажений, син Абїятарів, що його сцїлив Учитель Назарейський.

І треба ж було, щоб саме сьогодні приїхав до Витанії шанований Абїятар, єдиний брат давно вже вмерлого Лазаревого батька! Попсує він всі пляни й розрахунки дбайливої та запопадливої Марти, що вже кілька років керувала в господарстві постійно хоробливого брата...

— Ну, нарешті, равві Йозабаде!..—почала була Марта, привітавши прибувшого. — Я вже гадала, що аж кудись на кінець світу забився невіленьник наш мудрість твою шукати!

Але суворий стрийко спинив її:

— „У розумного — мудрість перед очима, очі ж нерозумного на кінці землі її вбачають“ — сказав Соломон премудрий в своїх приповідках. І сталося це з тобою, Марто! Бо ж написано в книзі Мудрого над мудрими: — „Нерозсудлива жінка та щебетлива“...

І старий, немов у сабат в синагозі, почав докладно викладати:

— Невже ж ти не тямиш сама, що не можуть допомогти правовірному Лазареві ліки самарянські?.. Ти ж тільки сама подумай: Як же б вони могли допомогти? Чим?.. Та, які ліки? — обурювався Абїятар. — Мерзость ідолянську, квіт, що безбожні греки „кровю Адонисовою“ називають... ти наважилась давати братові, як лік на його неміч серця? А ще — звелась: сестра!.. Тепер знову кличеш цього безбожника!.. Кажу тобі, казав раніш і далі казати буду: єдина поміч, надійна й побожна, єдиний-одинокий лік — це звернутись до первосвящеників ерусалимських...

— Равві, та ж вони не лікують, вони тільки стверджують, що хворий видужав! — куточками уст ледве всміхнувся Йозабад.

Але Абятар підловив ту тінь усміху. І тепер уже ніщо не могло перемогти його впертості.

— І про це сказав цар Соломон: — „Устами спотикається нерозумний“ — погіржливо кинув самарянському лікареві й твердо наказав слугам замкнути браму. Коли зарипіла тяжка брама, старий повернувся йти додому. З-за Мартиноного плеча виглянула золотокоса Маріям, молодша Лазарева сестра й несміливо промовила:

— Стрийку! Може б... Чи не послати б ...щоб попрохали прийти Равві Назарейського?.. Того, дядьку, що очистив Шимона?.. Правда?..

На великому, відкиненому назад чолі Абятаровім закреслились гнівом налиті жили:

— Священики єрусалимські сцілили Шимона! Затям собі це назавжди! — й, оглянувши з призи́рством білий грецький пéпльос у Маріям, додав, картаючи: — Відцуравшись намітки дівчат юдейських, зігнала ти й скромність із обличчя свого. Хіба ж ти не чула: „Жінка хай не втручається в ради мужів“!?

І, спираючись на плече мовчазного при батькові Шимона, дідуган, не кинувши більше погляду на дівчат ані на самарянина, попрямував до будинку.

Трохи було шкода господарній Марті віддавати лікареві новенькі срібні сиклі за несподівано зайву подорож. Ще більш було жаль, що Йозабад, відомий з учености та вправности далеко-широко, хоч був уже з двадцять кроків від хворого, проте мав відіхати, не побачивши навіть немічного. Таж знала, що навіть небіжчик тато не міг ніколи переконати вченого стрийка, якщо він починав „від закону“, підсилюючи свої присуди святими текстами. Зідхнула, поглянула на небо й пішла до брата. Ще оглянулась на порозі, як повільним кроком відіздив із Витанії в напрямі на Єрусалим самарянський лікар. Але вчула, як із пекарки тхнуло різкими пахощами „кітче зілля“ — валеріяновий корінь, що його саме перед приїздом лікаря поставила варитись для брата дбайлива Марта. „Ну, це ж не ідолянський лік; аби ж поміг!“... зрештою ж в пекарці була її необмежена влада й тут на неї не вплинули б ані слова „царя Асмуїла“, ані навіть славновзвісна „Соломонова кіннота“.

*

Йозабад не квапився додому: жалів змороженого ослика. Навколо — зелений моріг, до темряви ще годин зо дві, тож саме вчас встигне до заїзду, щоб заночувати.

— Ну, ну, попасись! Ти заслужив на відпочинок.

Не поспішаючи й сам жував білий хліб з олівами, сівши одалік від криниці. Знав добре: для правовірних юдеїв було б „знечищенням“, коли б навіть тінь самарянська впала на їхню юдейську — чисту! — воду. Тож напився вина з гарбузяної пляшки, що була привязана до сідла з пакунками різних ліків.

Після гострої спеки сухого дня, дорожньої відливої куряви, образливих слів незломного старовіра, що були повні жагучої ненависти — тиша та свіжий подих уже близького вечора тор-

кнулись Йозабатової душі, як дружній усміх. Спокійно міркував, що вертається збагачений. Не Мартиними сиклями: не взяв їх, бо ж „не продав за них належного досвіду й знання“. Але ж ще раз підсилив своє переконання: „між ними та нами — безодня, що її не перейти“. Нема й не може бути порозуміння... І зненацька, немов ніжним віялом хтось відслонив у думці текст... також „їхній“ текст:

— „Нехай не покидає тебе любов та правда. І напиши на таблиці серця свого: Любов“... Так сказав їхній Мудрий над мудрими. Сказав... А як багато вони говорять про неї. Як докладно знають вчені й невчені, взагалі люди, всі її прикмети, вартість, якість, властивості, ознаки!... А хто тим часом може справді сказати:

— „Очистив я серце своє, чистий я від гріха ненависти?“, як моляться вони словами того ж Соломона? Хто чистий від ненависти, від того вічно кипучого, паруючого гніву на „брата свого“? Хто чистий від ненависти, цього правдивого „пекла воєнного“, що його кожен носить у серці своєму?!...

Підвівся й почав загнздувати осла. Вчув, що по дорозі швидко наближається їздець. Йозабат підвів голову і враз опустив очі: повз нього поспішав на ослі жидівський священик. Пізнав самарянина по одежі й погірдливо відвернувся. Дбайливо виминав сліди, що їх залишили на куряві шляху Йозабатові ноги.

Лікар притримав осла, перечекав, поки зникла в даліні постать священика й замовкло лунке фиркання його осла.

„Може б почекати присмерку? Таки ж відсіль так близько до Єрусалима! Навряд, щоб тут чигали небезпеки та шаліли розбійники... Хай уже темрява Божої ночі загорне його й сховає від поглядів ненависти та заїлої ворожости! Справді ж бо: »І сонце Боже злість людська згасити може!« — міркував Йозабат, якийсь час ведучи осла на повіді.

Таж мабуть таки судилось йому того дня — не поспішати! Недалеко єрусалимського передмістя на перехресті доріг виткнувся левіт. Було видно, що дуже квапиться: мов по бубні, швидко торохкотів палицею по череві свого осла. І знову перечасував Йозабат, а коли нарешті рушив, як слід, — перша зоря глянула з неба на втихаючий життєвий бій мешканців землі. Але, хоч бій затихав, супокій не сходив у душі людські, кляв свою криву долю священик, перетрушуючи в серці своєму досаду, гіркість і журбу, і куняв на своєму ослику:

— „Кожний твір найнегідніший, що є під небом Божим, має право на спочинок. От, і такий нечестивий самарянин он вилежується на траві, немов сам цар Давид у винницях своїх!.. І нічого його не обходить, що хтось на світі мусить кудись поспішати, щось для когось робити. А ти, Шешбазаре, ти, священику Бога Відвічного, немов поденщик найнятий на години, квапся, щодужч поспішай, бо ж сьогодні тебе потребують в Єрихоні, завтра — в Тиберіяді, а позавтра... хто знає? — може й у самому Тирі чи Сидоні?!“

Зідхнув, помисливши, що міг би в годину цю, як кожний інший, посидіти спокійно в холодку на даху свого просторого дому й думати в супокою та нічній тиші про речі побожні. Й душа, що почала була обкіпати брудним шумовинням, торкнувшись пороху дрібних речей поземських, черкнула, хоча ще не зовсім розкритим крилом, по безмежному просторі вічних мрій і піднеслась над земським.

— „Буду хвалити Господа, поки життя мого, буду співати псалмів, поки мене вистачить!“ — білою мевою прошустили в думці й розпjali срібні крила слова псалми та піднесли Шешбазарову душу над безсенсовними жалями.

— Хай сидять по домівках своїх крамарі єрусалимські, закінчивши день, що в ньому дбали тільки про заробітки та шахрування. Хай, хай... Так і міркують сьогодні, завтра й аж до смерти... І яка ж користь із життя такого? Ні, не сміє нарікати він, Шешбазар, що живе, щоб Бога вічного хвалити, щоб і в інших серцях бажання будити в радості також Богові служити...

І пірнув у молитву...

А шлях, широкий і вільний, уже звузився, як глибокий рівчак повився між скелями, що ніби все тісніш присувались до нього. Вечірне, вже погасаюче світло загортали сині завої присмерку. Ослик спіткнувся на камінь, пирхнув. Спустив голову й понюхав порох. Потім став, витягнув шийку й глибоко втягнув у себе повітря. Постриг ухами „на кров“ і дрібно затремтів.

Шешбазар нашорошився, прислухався й немов би вловив слабкий стогін чи тяжке зідхання, що виходило з сутінку навислої над шляхом скелі.

— „Пограбований, прибитий подорожній? Тут? Під самим Єрусалимом?.. Чи може якийсь прокажений, що маячить у гарячковому сні? Чи хворий якийсь мандрівник... Ні, неможливо!.. Занадто бо це близько до Єрусалима...“

Потис ногами ослика, але по кількох кроках стогін став зовсім чутний: ішов виразно з-під скелі. Шешбазар підїхав ближче. Не злазючи, схилився над людиною, що лежала, і приглядався до обличчя. Все ж таки ще вистачило світла, щоб розпізнати: Мисфар! Таки ж він, міняйло з-під вежі Антонії!.. Чого ж він тут без плаща, в пошматованій одежі, закривавлений, мабуть сильно побитий?.. Перевязати б рани... Але, чим?.. Де ж тут візьмеш води, щоб хоч обмити кров?.. Зрештою... Зрештою, хм... Таки ж пів Єрусалима зазнало на власній шкурі, що Мисфар — негідник і злодій. Ого! Тільки впадь йому в лихварські пазурі! Пограбує в пень, без хитона пустить і серед білого дня. Прилюдно на майдані обїлує... до мяса!..

Шешбазар штовхнув осла.

Справді: задля такої скотини стане він затримуватись, коли там, в храмі будуть чекати побожні, правдиві, порядні люди?! Ждуть на слово Боже, а він буде тут вовтузитись... з ким? Таж, кінець-кінцем, так близько від Єрусалима, майже на пе-

редмісті... Може й не грабіжники, а ті, що їх він самий пограбував, напали на лихваря... по заслугі...

— Забрали своє, тільки й усього!... Отож не дурно й сказано: „Хто кривдить убогого, щоб помножити багатство своє, віддасть його, а сам збідніє“... Справді пограбували грабіжника — грабіжницькі розрахунки...

Заспокоював себе й підганяв осла. Треба ж було добре їхати цілу ніч, щоб прибути на час, де чекають на нього богомільні люди...

*

З усіх чеснот, що прикрашували левіта Сибу, сміливість не була найвизначнішою. Тому він гнав свого осла щосили, щоб наздігнати ще до півми священника Шешбазара, що йому цього разу „позичили“ Сибу на допомогу. Як стій умовились вони зустрінутись біля „великої криниці“, тієї, що коло неї випасав свого осла самарянський лікар. Таж Сибові треба було проїхати чималий шматок шляху назад. А левіта, немов на гріх, затримали вдома, — й забаривсь.

— Добре Шешбазарові, ну-ну! — міркував Сиба, — його ж хутір у двох перегонах від Витанії.

Тим часом він, Сиба, хуторів не має, ех! Тільки вбогу хатину на протилежному єрусалимському передмісті — аж, де! — від дороги, що веде до Витанії. Тож тепер, коли й дожене священника, то хіба десь аж біля „фенікійського перехрестя“, де розходяться шляхи фенікійських караванів від шляхів єгипетських мандрівників.

— Коли б жето дігнати завидна!... — мріяв Сиба й раптово просто наскочив на того „грішника самарянського“ — біля криниці. Загибелі на них, поган, нема! Ех!...

Але в ущелині Сиба почув ніби цілком ясно кування осячих копит по камяному кориті шляху — і зрадив. Напевне це Шешбазар... Здається, й голос його... Підігнав ще ослаюка й опинився біля пораненого. Мало не скрикнув ще голосніш за того, що лежав під скелею.

— Чи ж... не проти ночі згадуючи... Чи ж це священник? О, Адонай...

І більше з переляку, як із співчуття, скочив з осла й повернув обличчя побитого до світла.

— Ми-сфар!... Міняло...

— „Ну, ти, ледарю, цього не вкрав!“ — відітхнув Сиба без вдоволення й заспокоєний не намагався навіть в'яснити собі, чого та як міг опинитись тут знаний здирищик і глитай. Пам'ять яскраво розсвітлила згадку, як нарахував йому Мисфар і за те, що тримав у тасмниці дану левітові позичку на будову дімка. Треба ж бо було, щоб не довідались у храмі...

— „Га-га!... Отож дістав тепер і ти, злодію, дістав із лихою!“ — мимрив Сиба, підганяючи осла... — Валяйся там хоч і до Судного Дня, про мене!...

*

Йозабад налив до дерев'яної мисочки троха вина з своєї тиковки й відставив мисочку на плискovatий камінь. Рештою, що була ще в пляшці, докладно промив Мисфарові рани на голові: тут виглядали найнебезпечніше. Спробував піднести й зігнути руку пораненому — той застогнав, але Йозабад переконався, що кості — цілі. Обмив вином і рани на руках, залив усі оливою і вправною рукою понакладав повязки.

Забандажований Мисфар напів отямився, жадібно пив із мисочки вино з водою, що його подав лікар і невиразно почав дякувати:

— Най благословить... — силкувався піднести в благословляючій русі цілу правицю. Але враз урвав. Очі його застигли в збентеженім здивуванні й погорді:

— „Самарянин“!...

Йозабад відразу зрозумів той погляд: в ньому побачив добре знайому многовікову ненависть, що з нею промовив лихвар те слово. Зрозумів, але зрадів, як лікар:

— Коли голова й змисли працюють нормально, то все гаразд: випадок не такий уже й страшний!

Тоді нахилився знову до пораненого:

— Тихо, тихо! Не турбуйся зайво: ніхто ж не бачив, що тобі поміг самарянин. Я — випадково лікар. Скажи: відки ти? Мисфар завагався. Таки ж і його наймення та професія не менш огидні людям, як і стан „нечистого“... Казати, чи ні?...

Тим часом Йозабад говорив:

— Тут є мій осел. Я маю час, тож скажи: куди тебе довести?

Міняйло зідхнув, але ще міркував. Сам він не може йти. Може цей дивак не тутешній і може не розпізнав, що він Мисфар... і жид?... Сказати, що він також самарянин?... Сказати... „Задля осла!“ — глузливо стрибнуло в лихваревій голові, немов заговорила якась тінь сумління. Але він враз вирівняв думку, підпер, мов реву кілком, обгрунтованою рацією, серйозним і важним: „Не задля осла, а задля здоров'я й життя чистої людини! Треба ж рятуватись!“...

Самарянин ще нижче схилився над ним:

— Ну, добре, добре, юдею. Боїшся, що скажуть твої кривняки, коли побачать, хто тобі допоміг. Розумію й не хочу тебе наражати на прикрощі. Тож я підвезу тебе до першого заїзду. А звідтіля пошлеш післанця додому. Мені ж однаково, де заночувати... Ти ж мусиш цю ніч спати під стріхою, а не на цім камінні.

— „Пізнав, „нечистий“, багатирия-мін'яйла!“ — думав тимчасом Мисфар. „Числить Вельзевулова душа на велику нагороду!... — І вирішив не називати себе. Впер очі вділ і тихо про бурмотів:

— Як сам знаєш... — і додав — „пане“... Бо ж чим я, пограбований, можу тобі віддячити? Ти ж бачиш: я — на твоїй

